

Utskogens naturreservat

En utskog till Duvnäs gård

Området angränsar i väst till Nyckelviken, i söder till bebyggelsen i Duvnäs utskog och Skuru, i öst till Kungshamn och i norr till Lilla Värtan. Landskapstypen som präglar området är det dramatiska kustlandskapet som kännetecknas av storskaliga sprickdalsformationer och mäktiga förkastningsbranter som omsluter djupa vattenrum och branta höjder i landskapet. Mellan branterna finns trånga gröna dalgångar omslutna av höga bergväggar. Större delen av kustområdet kännetecknas av hållmarkstallskog med stor del kala berg och av havsvinden vindpinade månghundraåriga martallar. Stor del av marken är täckt med lavar, i sprickorna växer ljung och andra torrtålig vegetation. I de större bergskrevorna finns inslag av björk och rönn. Hållmarkerna höjer sig 40–60 meter över havet och erbjuder fina utsiktsmöjligheter över vattnet mot Stockholm, Lidingö och farleden i öster. Vissa bergsbranter är nästintill lodräta och saknar vegetation. Bergsväggarna vid ravinen i Kärrdalen och öster om Vikingsborg används för klättring.

Nedanför hållmarkerna är skogen tätare med karaktär av blandskog, norr om Kärrdalen finns gammal granskog med höga tallar, marken täcks av blåbärsris. Framför allt vid bergsväggarna finns ett stort inslag av gamla ekar och hasselsnår. I de frodigare sprickdalarna är lövskogsinslaget markant. Norr om Kärrdalen finns inslag av sumpskog kring vattensamlingar. De flackare partierna är lättillgängliga genom flertalet stigar som används för promenader både med och utan hund. Några stigar som leder till de nu rivna sommarvillorna i områdets västra del har kontinuitet i åtminstone 150 år tillbaka i tiden. Bortsett från brukshundsklubbens klubbstuga och uthus saknar området bebyggelse idag. På tre platser inom området finns det lämningar efter sommarvillor som uppfördes på 1870-80-talet och revs ca 100 år senare. Här saknas också andra kända fornlämningar på land vilket visar att förutom den korta epoken med sommarvillor har området historiskt varit en utmark som nyttjats för virkesuttag och skogsbete. I motsats till land är vattenområdena rika på fartyglämningar. Ett tiotal lämningar är registrerade längs farleden utanför området.

Skötselöförslag

- Använd det äldre gångsystemet som grund för stigar i området. Återskapa gångar som försvunnit, undvik nya gångar utan historisk koppling.
- Slyröjning vid de stora lövträden som är viktiga för miljön.

- Undersök möjligheten att återskapa fler utsiktsmöjligheter genom slyröjning och gallring av barrträd och triviallöv utan särskilda ekologiska värden.
- Skyltning och andra informationsinsatser om kultur- och naturvärden.

Blåbärsgranskog norr om Kärrdalen.

Intryckt stor ek norr om Kärrdalen.

Hällmarksskogen. i de norra delarna av området erbjuder fina utsiktsmöjligheter över vattnet mot väster, norr och öster. Vy mot öster.

Vy från hällmarksskogens topp mot Stockholm.

En mindre vattenansamling på hällmarken.

Vikingsborg

Vid stranden av Saltsjön, i nordvästra delen av utredningsområdet, i en sluttning mot vattnet och nedanför en brant bergvägg, ligger lämningar efter tre rivna sommarvillor. Villorna uppfördes på 1870-80-talen vid platsen som kallades Vikingsborg. Från den östra, större sommarvillan som var i 2 ½ våning och revs 1957 återstår två husgrunder, en större med avlång, rektangulär form efter huvudbyggnaden och en mindre efter en uthusbyggnad med källare.

Husgrunderna är uppförda av kallmurad natursten med varierande former. I sommarvillans husgrund ligger tegelrester som hör till en murstock, källargrunden har rester efter ett gjutet tak. Husgrunderna är fortfarande väl avläsbara, även om några stenar har fallit bort och både sly och mindre träd har börjat växa i dem.

Framför husgrunderna, ovanför stranden och med fin utsikt över vattnet ligger en hög stensatt terrass som varit en del av villans trädgård. Ett flaggståndsfundament påminner om detta. På terrassen ligger idag en grillplats.

Husgrunderna efter den mindre, västra sommarvillan som revs 1976 ligger ca 70 meter väster om den större villan. Utöver de lättavläsbara husgrunderna kan det finnas husgrunder efter mindre uthusbyggnader som enligt kartmaterialet funnits i området.

Villorna nåddes med ångbåt och vid stranden ligger rester efter en gjuten brygga och en husgrund efter en strandstuga. Intill ligger en brunn med betonglock. Från stranden leder två stensatta gångar upp till platsen för den stora sommarvillan och till den mindre sommarvillan. En stensatt gång fortsätter vidare söderut till platsen för den tredje sommarvillan. Gångarna är mycket väl uppbyggda av bearbetade större naturstenar och fortfarande i gott skick.

Från trädgårdsanläggningen återstår förutom den stensatta terrassen främst äldre buskar som till exempel spirea, sibirisk ärtbuske och kaprifol. Vid vattnet intill platsen för ångbåtsbryggan finns en stensatt strandkant vid vattnet och en gjuten trappa som leder upp till en utsiktsplats vid en klippa. Trappan är i behov av lagning och saknar handledare. I övrigt präglas området av en lundartad vegetation med hasselbuskar och gamla lövträd som ek och lind, med islag av tall och gran.

Stranden vid Vikingsborg består av mindre stenar, grus och sand. Enkelt anordnade sittplatser visar att stranden används av de boende i Duvnäs utskog. Den nästan lodräta bergväggen som angränsar området i sydost används för klättring.

Ca 100 meter söderut från husgrunderna vid vattnet ligger husgrunder efter ytterligare en sommarvilla som på 1950-tals ekonomiska karta kallas Topphyddan. Namnet syftar på platsen uppe på en berghäll med utsikt över vattnet mot Lidingö. Husgrunden efter huvudbyggnaden har en avlång, rektangulär form och är uppbyggd av natursten med inslag av betong. I husgrunden ligger tegelrester efter en murstock och en järnspis Husqvarna nr 727 från 1930-talet. Husgrunden är övertäckt med mossa och i den växer sly. Strax intill ligger en mindre och mycket tydlig uthusgrund där källargrunden av natursten är bevarad. Intill husgrunderna finns rester efter en trädgård med bland annat körsbärsträd, syrenbuskar och andra prydnadsbuskar.

Skötsel förslag

- Slyröjning i och i anslutning till husgrunderna och landskapselementen för att hindra att de inte ytterligare skadas.
- Ställ tillbaka stenar som fallit ner från husgrunder.
- Slyröjning vid de stora lövträden som är viktiga för miljön.
- Regelbunden kontroll av de stensatta gångarna och den stensatta terrassen vid vattnet, stenar som fallit bort ställs tillbaka.
- Den gjutna trappan som leder upp till utsiktsplatsen lagas och en handledare sätts upp.
- Säkra brunnen vid ångbåtsbryggan.
- Undersök möjligheten att återskapa fler utsiktsmöjligheter genom slyröjning och gallring av barrträd och triviallöv utan särskilda ekologiska värden.
- Skyltning och andra informationsinsatser om kultur- och naturvärden.

Husgrund vid Vikingsborg, vy mot väster. Den stensatta terrassen mot vattnet till höger i bild.

Husgrund vid Vikingsborg, vy mot nordost. Grillplatsen ligger i mitt på bild vid ett flaggståndsfundament.

Östra stranden vid Vikingsborg.

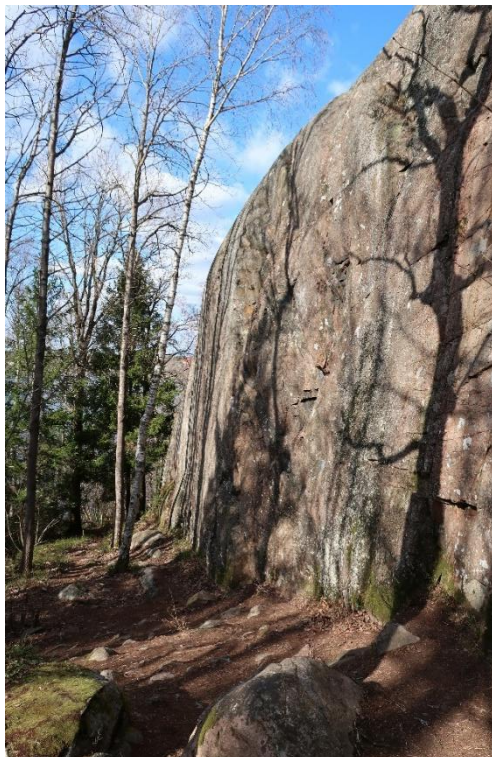
Västra stranden vid Vikingsborg, i förgrunden rester efter ångbåtsbryggan.

*En av de stensatta gångarna ner mot vattnet.
Platsen präglas av stora lövträd och hassel.*

Trappa upp till en stensatt utsiktsplats.

En lodrät bergvägg vid hällmarksskogen

*Gammal ek vid stigen mellan Toppnyddan och
Vikingsborg.*

Husgrund vid Toppbyddan.

Husgrund vid Toppbyddan.

Kärrdalen

Vid Kärrdalen ligger rester efter en mindre gård eller torp som uppfördes på 1870-80-talen och revs på 1950-60-talet. Bebyggelsen låg väster om brukshundsklubbens övningsbanor. Husgrunder och andra lämningar är otydliga på grund av att området efter att husen revs användes som deponi. Marken består därför till stor del av fyllnadsmassor. De tydligaste spåren efter bebyggelsen är kulturpräglad växtlighet som sälg, nyponros, fläder, spirea, schersmin. Marken i slänten väster om övningsbanorna täcks med vintergröna.

Till Kärrdalen hörde odlingsmarker som idag nyttjas av brukshundklubben som övningsbanor. Detta gör att landskapet fortfarande är öppet och formerna av det äldre odlingslandskapet som avgränsas av berghällar avläsbara. Detta är positivt för läsbarheten av den äldre markanvändningen men de kulturhistoriska värdena är låga.

Nedanför övningsbanorna i ligger södervända nästan lodräta klippor som används för klättring. Här finns också rester efter en stig som leder ner till stranden. Stigen är mycket svårframkomlig.

Den tidigare användningen som deponi har resulterat i att markerna innehåller föroreningar, vattnet som rinner ut är tydligt rostfärgat. Åtgärder för att minska utsläppen kommer att påbörjas av Nacka kommun under 2025.

Skötsel förslag

- Fortsätt att hålla området öppet. Slyröjning vid husgrunderna för att göra dem tydligare.
- Behåll den enkla och småskaliga bebyggelsen vid brukshundklubben.
- Återskapa stigen ner till vattnet.

Rester efter bebyggelsen i Kärrdalen med vintergröna som marktäckare.

Formerna av det äldre odlingslandskapet är fortfarande avläsbara.

Oskarsberg

Strax väster om radhusen vid Sten Stures väg, mitt emot Nyckelviken, ligger lämningar efter en mindre sommarvilla som uppfördes på 1870-80-talet och kallades Oskarsberg. Den revs efter skadegörelse i slutet av 1950-talet.

Husgrunderna är otydliga och det är främst bevarade prydnadsbuskar och stora ekar som berättar om den tidigare bebyggelsen. Utsikten från de höga klipporna är storslagen. En mindre odlingsyta som hörde till villan används idag som bollplan.

Skötsel förslag

- Fortsätt att hålla området öppet. Slyröjning vid husgrunderna för att göra dem tydligare.

Trädgårdsväxter vid Oskarsberg.

Oskarsbergs äldre odlingsmarker används idag som bollplan.

Stranden vid Oskarsberg och Kärrdalen präglas av branta klippor som stupar ner i vattnet. Vy från Vrakberget mot nordost.

Kort historik

Utmarksepoken

Fram till slutet av 1700-talet hörde hela Sicklaön till Danviks hospital och gårdarna Stora Sickla, Järla, Skuru och Duvnäs var arrendegårdar med rätt att bruka skogen. När gårdarna sedan fick privata ägare fortsatte skogen brukas gemensamt fram till 1825 då skogsmarken delades mellan dem. På grund av sitt läge på sydostligaste Sicklaön var det omöjligt att skapa ett sammanhängande skogsskifte för Duvnäs utan att de andra gårdarna skulle påverkas negativt och därför fick gården två skiften. I Skuruområdet skapades ett större skogsskifte som i öster avgränsades till Skuru gårds, i söder till Stora Sicklas och i väster till Stora Nyckelvikens marker. På så sätt blev skogen som låg skild från gårdens inägomarker en utskog i enlighet med en äldre lantmäteriterm och senare etablerades namnet Duvnäs utskog för skogsområdet.

Området på kartan över Sicklaön från 1774. Källa: Lantmäteriets historiska kartor

Skogsdelningskartan från 1825. Källa: Lantmäteriets historiska kartor

Området är lätt att känna igen på 1700-talets kartor. Kartan över Sicklaön från 1774 delar området i tre markslag, inre delen ”jämn och sidländ mark, jämväl beväxt med gran och tall” och närmare stranden ”mycket bergbunden mark, någorlunda beväxt med gran och tall”. Hela strandområdet beskrivs som ”kala berg varpå ingen skog växer”. Fram till 1800-talets slut var området obebyggd utmark. I sydost vid dagens Rudsjöparken, kommunförrådet och radhusområdet Duvnäs utskog låt ett område med inhägnade ängs- och hagmarker vilket tyder på att skogen nyttjades för skogsbyte.

Sommarvillaepoken

Norra utskogen var obebyggd ända fram till sommarvillaepoken under senare delen av 1800-talet, då den regelbundna ångbåtstrafiken gjorde det avskilda, men natursköna läget, den karga skärgårdsnaturen och den friska luften tillgängligt för sommargäster. Vid kusten vid Vikingsborg där stranden är något flackare mellan bergsbranterna uppfördes tre sommarvillor på 1870-80-talet. En karta från 1920-talet visar två sommarvillor och en stuga vid stranden vid den egna ångbåtsbryggan. Omgivningarna är lummiga och parkliknande med lövträd och

gångar. Högre upp i terrängen står ytterligare en sommarvilla, Topphyddan, längs ett stigssystem som leder söderut och ansluter till gamla vägen mellan Kungshamn och Skuru. Villorna beboddes av sommargäster till 1950-70-talet och revs därefter. Den östra villan som var en stor sommarvilla i två våningar med 10 rum, glasverandor och tillhörande uthusbyggnad brändes ner i en brandövning 1957. Den västra som var i 1 ½ våning rymde tre rum och kök i båda våningsplanen. Den revs 1976 efter att ha varit övergiven och vandaliserad i några år. Om sommarvillan Topphyddan finns inga närmare uppgifter.

Östra, större sommarvillan vid Vikingsborg vid brandövningen 1957. Källa: Nacka lokalhistoriska bildarkiv.

Västra, mindre sommarvillan vid Vikingsborg före rivning 1976. Källa: Nacka lokalhistoriska bildarkiv.

Duvnäs utskog med villabebyggelsen enligt Plankarta över Stockholms stad med omnejd från 1923.

Bebyggelse uppfördes även i södra delen av området där markerna var något flackare och låg i anslutning till äldre ängs- och hagmarker. Kärrdalen var en mindre gård eller torp med två byggnader i anslutning till en trädgård. Även Kärrdalen anlades på 1870-80-talet. Här fanns möjligheter till odling och till stället hörde två mindre åkerytor. Bebyggelsen revs på 1950-60-talet och platsen

blev en av Nacka kommuns deponier. När deponin lades ner började området användas av Nacka brukshundsklubb som har sina övningsbanor på den tidigare odlingsmarken.

Oskarsberg var en mindre sommarvilla i 1 ½ våning som uppfördes på 1870-80-talet i ett högt läge intill en klippa med utsikt mot Nyckelviken. Villan revs i slutet av 1950-talet efter skadegörelse. Även vid Oskarsberg fanns en mindre odlingsyta som idag används som en fotbollsplan.

Sommarvillan Oskarsberg före rivning 1957.

Området idag

Idag är skogen i Duvnäs utskog främst ett rekreationsområde som användas för olika aktiviteter. De branta klipporna i flera platser i området används för klättring där klippväggarna har en del fasta säkerhetsinstallationer. Området vid Kärrdalen är populärt för hundpromenader av både besökare till brukshundklubben och närboende. Från klipporna och hållmarkerna erbjuds magnifika vyer och stranden vid Vikingsborg har även vissa möjligheter till strandhäng.